

студэнтаў філ. фак. БДУ / В. П. Рагойша. Мінск: БГУ, 2011,
<http://elib.bsu.by/handle/123456789/55434>.

13. Шамякіна Т. І. Беларуская класічная літаратурная традыцыя і міфалогія. Аўтарэферат дысертацыі на саісканне ступені доктара філалагічных навук па спецыяльнасцях: 10.01.01 – Беларуская літаратура, 10.01.08 – Тэорыя літаратуры. Тэксталогія / навук. кансультант В. П. Рагойша. Мінск: РІВШ, 2001.

ПАД НЕБАМ БЕЛАРУСКАГА СЛОВА ШЧЫРУЕ НА НАВУКОВАЙ І ВЫКЛАДЧЫЦКАЙ НІВЕ ВЯЧАСЛАЎ ПЯТРОВІЧ РАГОЙША

А. І. Бутэвіч

*Кандыдат навук у галіне інфармацыйных тэхналогій,
намеснік старшыні Беларускага фонда культуры,
член Нацыянальнай камісіі РБ па справах ЮНЕСКА,
anatolbut@mail.ru*

Незвычайны пачуцці валодалі мной падчас нядаўняй сустрэчы на філфаку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. На маім філфаку – закончыў яго 51 год назад, у 1971 годзе. Нашым філфаку – бо ў ім за час існавання атрымалі пуцёўку (сапраўдную, непадробную пуцёўку) у жыццё тысячы беларускіх (і не толькі) хлопцаў і дзяўчат, якія могуць словамі маёй аднакурсніцы Алы Панкратавай (гэты рукапісны тэкст з нагоды заканчэння нашай вучобы падаравала мне Ала, яго захоўваю і сёння) справядліва сказаць:

«О, мой філфак, як ты мне мілы,
Забыць цябе не маю сілы.
Ляжыць наўкола прада мною
Навука цэлай цаліною.
Нікому кроку ўбок не стану,
Мо саступлю адно дэкану...»

Сустрэча на філфаку адбывалася з вельмі памятнай для многіх падзеі: сваё 80-годдзе адзначаў народжаны 5 чэрвеня 1942 года ў Ракаве Вячаслаў Пятровіч Рагойша. Доктар філалагічных навук, прафесар кафедры тэарэтычнага і славянскага літаратуразнаўства, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, загадчык кафедры тэорыі літаратуры БДУ ў 1994–2016 гадах, выдатны вучоны, нястомны даследчык літаратуры і пісьменнік, крытык, перакладчык, да гэтага часу выбітны педагог. І не толькі жыццёвы юбілей святкавалі прысутныя. Споўнілася 55 гадоў навукова-педагагічнай дзейнасці Вячаслава Пятровіча. Сапраўдны і дагэтуль дзейсны доўгажыхар філалагічнага факультэта.

Пра гэта і ішла шчырая і сапраўды незаарганізаваная гаворка. Было сказана столькі праўдзівых слоў і згадак з жыцця юбіляра, факультэта, універсітэта, што паўтарыць хоць бы частку іх зараз я не здолеў бы нават на самым высокім дзяржаўным выпускным экзамене.

Я ж слухаў і няспынна думаў пра наш філфак, які таксама толькі што адзначыў сваё 80-годдзе. Равеснікі. А яшчэ – пра сам Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, які падчас маёй вучобы быў адзінай такога кшталту навучальнай установай ва ўсёй Беларусі, а ў мінулым годзе святкаваў сваё 100-годдзе, якое было ўключана ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Нездарма, відаць, спагадлівыя вышэйшыя сілы зводзяць да добрага судакранання такія значныя юбілеі, бо і сапраўды ўявіць кожны з іх паасобку, без агульнай сувязі даволі складана. Як выкладчыкі і выпускнікі стваралі і ствараюць аўтарытэт універсітэту, так і ўніверсітэт школіў і школіць навуковую, педагагічную і проста чалавечую выбітнасць многіх і многіх не толькі выкладчыкаў, а і студэнтаў.

Слухаў я выступы, разважаў, згадваў і нязменна прыходзіў да высновы, што і лёс Вячаслава Пятровіча Рагойшы непарыўна звязаны з філфакам. Спачатку філфак даў яму грунтоўныя веды, навучыў крочыць па жыцці, каб навывкі гэтыя не знікалі, а прымнажаліся. Пасля ўжо сам Вячаслаў Пятровіч, узбагачаны і такім вопытам, здолеў тварыць гісторыю філфака, развіваць і прымнажаць традыцыі і звычкі, закладзеныя выбітнымі папярэднікамі. А іх за ўсе гады было нямала – сапраўдных навукоўцаў і педагогаў, вядомых не толькі ў нашай Беларусі, а і далёка за яе межамі. Нездарма многія з сённяшніх, як і В. П. Рагойша, маюць сапраўды ганаровае званне «Заслужаны работнік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта».

І яшчэ адну паралель альбо адзнаку неразлучнай павязі хацелася б назваць. Гэта – яго вялікасць Слова. Прыклад высокага і высакароднага служэння яму ў жыццёвым летапісе не толькі Рагойшы самы моцны і самы выніковы. Калі я слухаў, усё больш пераконваўся ў справядлівасці адной маёй высновы. А калі выступаў, спачатку мо напаясур’ёзна назваў Вячаслава Пятровіча патрыярхам беларускага слова. А зараз сапраўды магу пераканаўча засведчыць гэткае параўнанне.

Так, Вячаслаў Пятровіч праз усё жыццё шанаваў і шануе беларускае слова. Ён сапраўды вырас і як асоба, і як навуковец, і як паэт пад дабрадзейным уздзеяннем слова – пад небам беларускага слова. Але ж і ён сам зрабіў і робіць столькі патрэбнага і карыснага, каб узвысіць, замацаваць ролю беларускага слова ў нашым штодзённым і навучальна-навуковым жыцці. Ён сапраўды стараецца, каб неба нашага беларускага слова было заўсёды чыстым і акрапляла ўсіх нас ураджайна-ўрадлівым пасевам. Нездарма ягоным практычным дэвізам і безадмоўнай арыентацыяй з’яўляюцца выказаныя ім жа словы: «Не магу здрадзіць сваім караням, сваёй мове, культуры».

Не, я зусім не за тое, каб абмежаваць гэтае поле толькі беларускім насеннем. Яно дае плённы збор і на ніве шматлікіх еўрапейскіх кантактаў вучоных, выпускнікоў і студэнтаў філфака. Яны разумеюць, што абмяжоўваць сваю дзейнасць толькі адным асяродкам, было б несправядліва і некарысна для развіцця беларускай філалогіі наогул.

Вось і В. П. Рагойша даволі шчодро і вынікова асвойвае гэтую прастору. Ён умела і доказна далучае беларускае поле, беларускае слова, беларускіх вучоных да ўсёй еўрапейскай супольнасці, разглядае нацыянальныя літаратуры ў кантэксце славянскіх. Нават доктарская дысертацыя, абароненая яшчэ ў 1993 годзе ў Маскве, у Інстытуце сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага мела назву «Беларуская паэзія XX стагоддзя ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур: Тыпалогія, рэцэпцыя, мастацкі пераклад». Ён заўсёды ахвотна браў удзел у многіх замежных навуковых канферэнцыях, дзе годна прадстаўляў беларускую навуку з літаратурай.

Пачуўшы на назавнай сустрэчы, што В. П. Рагойша мае звыш тысячы навуковых прац, якія агучаны і надрукаваны не толькі ў Беларусі, а і ў многіх замежных краінах, я, прызнаюся, спачатку здзівіўся. Але ж... напісанае застаецца. А ненапісанае не надрукуецца. Дык гэта ж колькі трэба прыкласці сіл і таленту, я ўжо не кажу пра час, каб стварыць гэтакі неверагодны айсберг, які расце паралельна з падрыхтаванымі і В. П. Рагойшам выпускнікамі. А вучэбны працэс таксама ого колькі патрабуе часу, сіл і энергіі. Вось каб хоць палову гэтай тысячы меў на сваім рахунку кожны беларускі лінгвіст і літаратуразнаўца, якой бы неверагодна ўзбагачанай была б наша навука.

Прызнаюся, я не адважыўся задаць пытанне юбіляру наконт таго, колькі тысяч студэнтаў слухалі ягоныя лекцыі. І не толькі ў Мінску ды Беларусі. Бо ён ахвотна перадае свае досведы наконт «іншанацыянальнага эстэтычнага вопыту» ўсім ахвотным далучыцца і спазнаць яго.

А досведы, поспехі, напрацоўкі многіх еўрапейскіх вучоных ён і зараз плённа далучае да нашага карыстання. Разумею, што толькі разам, толькі сумесна можна глыбей асэнсоўваць і нацыянальны аспект у агульнаеўрапейскім. Для кожнай нацыі, а не толькі беларускай. Таму і вядзе Вячаслаў Пятровіч зацікаўлены дыялог славянскіх літаратур. І не толькі набыткамі вучоных цікавіцца. Ён зацікаўлена-дбайна пераўвасабляе на беларускую мову творы многіх еўрапейскіх паэтаў і пісьменнікаў. Прызнаюся, што і тут бачыцца мне акрамя ўсяго краязнаўчага апантанасць В. П. Рагойшы, аб чым я скажу крыху пазней. Гэта ён па-мастацку пераўвасобіў на беларускай мове творы А. Ганчара, І. Франка, М. Кацюбінскага, многіх чэшскіх, славацкіх, сербскіх, харвацкіх, баснійскіх, грузінскіх, літоўскіх, казахскіх і іншых аўтраў. Варта прызнаць, што на гэтай ніве ён мае надзейнага супрацоўніка і сутворцу ў асобе Таццяны Вячаславаўны Кабржыцкай – сваёй жонкі. Яны заўсёды плённа шукаюць тое, што лучыць іх саміх, іхнія творы з беларускім кантэкстам. Хіба ж гэта акрамя ўсяго і не краязнаўчае пазнанне?

Без перабольшання магу сёння сказаць, што многае з таго, што адбывалася на фільмаку, было запачаткавана і выпеставана талентам, нястомнасцю, няспыннасцю пошукаў і Рагойшы. Так-так, той фенаменальна высокі навуковы і педагогічна-выхаваўчы аўтарытэт фільмака ствараўся і ствараецца сёння няўрымсліваасцю такіх апантаных і абазнаных людзей, як Вячаслаў Пятровіч. На шчасце, іх, такіх прыхільнікаў, было нямала ва ўсе часы. Прыклад Вячаслава Пятровіча – безадмоўны доказ гэтага. Каб сцвердзіць, што Рагойша часта быў першапраходцам і пераадакрывальнікам новага ў навучальным працэсе, згадаю толькі некаторыя эпізоды.

Хіба можна ўявіць сабе нейкага філалага альбо настаўніка, які не ведаў бы, напрыклад, пра «Паэтычны слоўнік», упершыню больш за 40 гадоў таму складзены Рагойшам. А слоўнік гэты на сённяшні час вытрымаў ажно тры выданні і не страціў сваёй актуальнасці, навуковасці, папулярнасці і значнасці. А колькі новых напрамкаў у вучэбныя планы фільмака ўнёс Вячаслаў Пятровіч, то й злічыць цяжка. Сам прапаноўваў, сам распрацоўваў, сам вучыў, сам удасканальваў. Зазірніце ў створаныя ім падручнікі і дапаможнікі і вы пераканаецеся ў гэтым.

А яшчэ ён часта быў першастваральнікам важкіх і важных для нашага развіцця грамадскіх структур. Іх тасама нямала. Згадаю хоць бы створаны ім разам з Адамам Мальдзісам Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны, дзе пэўны час ён быў намеснікам дырэктара. Не пакінуў без увагі і дзейнасць Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. А колькі новага, карыснага і патрэбнага было здзейснена Міжнародным фондам Янкі Купалы, які Рагойша ўзначальваў дваццаць два гады!

Слухаў я выступаўцаў на юбілейнай сустрэчы і згаджаўся з іхнімі высновамі, што Рагойша яшчэ і дасведчаны краязнаўца. І гэта самая праўдзівая праўда. За ўвесь час ім зроблена столькі карыснага, патрэбнага і наватарскага, што яго хапіла б на цэлы навуковы калектыў. А ён жа адзін адкрыў столькі новых старонак нашай агульнай беларускай гісторыі, сваіх родных мясцін, у тым ліку Ракава, стварыўшы сапраўдны краязнаўчы музей, напісаў нямала праўдзівых біяграфій многіх і многіх выбітных людзей нашай краіны, хто нястомна ствараў яе гісторыю на самых розных дзялянках рэальнага, хоць і не заўсёды прыязнага, жыцця. Сам ён годна спавядаў на ўсіх абсягах сваёй дзейнасці такія блізкія і родныя яму паняцці, як радзімазнаўства і радзімалюбства. І ахвотна далучаў да гэтага тых, хто неабыхава ставіцца да жыцця на сваёй роднай зямлі.

У доказ выніковасці краязнаўчых памкненняў В. П. Рагойшы я мог бы спаслацца і на свой вопыт. Гэтую захопленасць прывіваў мне некалі ў Вялікаліпаўскай васьмігадовай а пасля ў Сноўскай сярэдняй школе Нясвіжскага раёна, у рэдакцыі раённай газеты «Чырвоны сцяг». З удзячнасцю згадваю тыя першыя ўрокі і тое сям'ёвае, якое і дагэталі прарастае добрым коласам. Але ж без фільмака наўрад ці захавалася б і выспелілася б тое зерне. Хоць, калі верыць Максіму Багдановічу, нават зернейкі, схаваныя ў егіпецкай зямлі, праз стагоддзі не губляюць сваёй жыццёвай сілы. Тое ж было і з маімі краязнаўчымі захапленнямі.

Падчас вучобы на фільмаку колькасць публікацый пра маю малую радзіму Нясвіжчыну не перапынялася, наадварот, набывала новае жыццё ў рэспубліканскім друку. Нават сёе-тое трапіла ў першую, прызнаную ў многіх краінах свету за беларускі брэнд Беларускаю савецкую энцыклапедыю. А тут, на фільмаку, нібыта пачуўшы і мае памкненні (мо неадарма абодва мы па гараскопу Блізняты – я на дзесяць чэрвеньскіх дзён і шэсць гадоў пазней за Рагойшу ўбачыў гэты свет), Вячаслаў Пятровіч як наш выкладчык арганізаваў на фільмаку пазаўрочны гурток тэорыі і гісторыі роднай літаратуры. Сярод актуальных напрамкаў была і такая тэма, як вывучэнне жыцця і дзейнасці тых нязломных ахвярнікаў, хто прысвяціў свае намаганні і здольнасці роднаму слову, хто не хацеў бачыць неба беларускага слова захмараным. Мы, студэнты, пад уплывам памкненняў і Вячаслава Пятровіча пачалі займацца зборам матэрыялаў пра тых самых праўдалюбцаў, якія былі звязаны з Беларускім дзяржаўным універсітэтам і якіх няласкавы лёс завёў у сталінскія вязніцы. Адбывалася гэта, калі мы захапіліся прапанаванай Рагойшам тэмай, у гады так званай хрушчоўскай адлігі.

Мне выпала далучацца да дзейнасці выкладчыка ўніверсітэта Яўгена Барычэўскага і пісьменніка Янкі Скрыгана. Прызнаюся, што з Іванам Аляксеевічам з тае пары склаліся самыя прыязныя адносіны на ўсё жыццё, было шмат сустрэч, размоў, сумесных спраў. Ён хоць і неахвотна, аднак жа згадваў пра тыя дзесяць гадоў, пачынаючы з 1936 года, якія правёў у высылцы ў Кемераўскай вобласці, а падчас другога арышту ў іншых мясцінах. І мяне заўсёды здзіўлялі ягоная прыязнасць, чалавекалюбства,

добразычліvasць і нястомнасць у сцвярдженні той самай праўдзівай праўды, якой ён не здрадзіў праз усё жыццё.

Пра выніковасць нашых студэнцкіх пошукаў сведчыць захаваная мая праца «Янка Скрыган і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна». Гэта яна ў 1970 годзе атрымала другую катэгорыю на рэспубліканскім конкурсе студэнцкіх работ. А рэкамендаваў яе на конкурс Вячаслаў Пятровіч Рагойша. У мяне захоўваецца яго рукапісны водзёў на гэтую працу, дзе ў прыватнасці сказана, што «праца мае самастойны, наватарскі характар, вылучаецца сярод іншых навуковых работ арыгінальнасцю і навуковай добрасумленнасцю яе аўтара».

Згадваючы беларускае неба В. П. Рагойшы, вядома ж, нельга абмінуць ягонае даўняе захапленне паэзіяй. Сваёй уласнай паэзіяй. Так, ён адточваў гэтае майстэрства яшчэ са школьных і студэнцкіх гадоў, падчас вучобы на тым жа філалагічным факультэце, дзе працуе зараз. А сваім «Полюсам цяпла» – паэтычным зборнікам, які выйшаў у 2007 годзе, ён парадаваў і здзівіў многіх і многіх.

Варта зазначыць, што ягоныя кніжныя выданні былі заўсёды запатрабаванымі, чыталіся ўважліва, бо і там было шмат навізны, нетрадыцыйных падыходаў да аналізу, новых ацэнак тых ці іншых падзей з улікам занава прачытаных архіўных дакументаў. У мяне захавалася нямала кніг са шчырымі словамі-аўтографамі Вячаслава Пятровіча – ад студэнцкіх гадоў да сённяшняга дня. Напрыклад, кніга «Паэтыка Максіма Танка», 1968 года выдання, сведчыць: «Дарагому Толю Бутэвічу, жадаючы вялікай, шчаслівай дарогі ў літаратуру...»

І пазней, нібыта ў працяг гэтага – Вячаслаў Рагойша і Таццяна Кабржыцкая на кнізе «Сяргей Палуян. Лісты ў будучыню. Проза, публіцыстыка, крытыка» пакінулі такі надпіс: «Анатолію Іванавічу Бутэвічу з пачуццём сімпатыі яшчэ з тых, універсітэцкіх часоў, а цяпер – і з глыбокай удзячнасцю. Мінск, красавік, 1987 г.»

Прызнаюся, што да кніг, як і наогул створанага Рагойшам, я звяртаюся часта і, як правіла, знаходжу там адказы на пытанні, што хвалююць мяне. Значыць, – напісанае застаецца?

Вось што такое настойліvasць, дасведчанасць, нястомнасць, натхненне, імкненне і магчымасць сказаць сваё важнае Слова, якое годна ўшаноўвае тое самае неба беларускага слова, якому гэтулькі гадоў годна служыць Вячаслаў Пятровіч. Хай жа і далей гэтае высокае неба аберагае ягоны талент і здароўе, падмацоўвае сваім натхненнем, хай застаецца поллюсам цяпла не толькі для маладога душой і непаўторнага навуковымі памкненнямі В. П. Рагойшы.

Я ж у каторы раз пераканаўся, што не аднаго мяне не адзін год працінаюць словы: «О, мой філфак, як ты мне мілы...»

КАРЫФЕЙ АЙЧЫННАЙ УКРАЇНІСТЫКІ

Ж. С. Шаладонава

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт.

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры

Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,

вул. Сурганава, ½, 220072, г. Мінск, Беларусь, shaladonov@tut.by

У артыкуле прадстаўлены ўкраізнаўчы вектар шырокага поля навукова-творчых зацікаўленняў вядомага беларускага вучонага, выкладчыка, доктара філалагічных навук, прафесара В. П. Рагойшы. Адзначана фундаментальнасць і інфарматыўна-аналітычная, тэарэтыка-культурная змястоўнасць росшукаў таленавітага даследчыцка-сямейнага тандэма В. Рагойшы і Т. Кабржыцкай у галіне айчыннай украіністыкі. Аналізуецца мадэль развіцця ўкраінскай літаратуры ў яе цеснай узаемазвязанасці з літаратурай і культураў Беларусі, прапанаваная даследчыкамі ў грунтоўным выданні «Українська література і українська-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі. У трох частках».